

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING

Master for en styrket pædagogisk læreplan

Pædagogisk grundlag og ramme for
det videre arbejde med læreplanstemaer og
få brede pædagogiske læringsmål

Kolofon

Master for en styrket pædagogisk læreplan

Pædagogisk grundlag og ramme for det videre arbejde med læreplanstemaer og få brede pædagogiske læringsmål

Udgivet af Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling,
juni 2016

Redaktionsgruppe:

Ida Elbæk, Departementet, Afdelingen for Undervisning og Dagtilbud
Charlotte Meibom, Departementet, Afdelingen for Undervisning og
Dagtilbud

Stine Bøg Krogkær, Departementet, Afdelingen for Undervisning og
Dagtilbud

Sif Hummelgaard Nielsen, Departementet, Afdelingen for
Undervisning og Dagtilbud

ISBN

978-87-603-3084-1 (trykt udgave)

978-87-603-3085-8 (elektronisk udgave)

Fotos

Colourbox

Ulrik Janzen

Jeppe Egmos

Lars Skaaning

Grafisk tilrettelæggelse

Presse- og kommunikationssekretariatet, Ministeriet for Børn,
Undervisning og Ligestilling

Eventuelle henvendelser vedrørende publikationen kan rettes til
Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling via e-mail:
paedagogiske.laereplaner@uvm.dk

Master for en styrket pædagogisk læreplan

Pædagogisk grundlag og ramme for det videre arbejde med læreplanstemaer og få brede pædagogiske læringsmål

Mastergruppen for en styrket pædagogisk læreplan

Formandskab

Arne Eggert, afdelingschef, Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling

Andreas Rasch Christensen, forsknings- og udviklingschef, VIA University College

Medlemmer

Professionshøjskolen, UCC

Anne Kjær Olsen, uddannelseschef, Professionshøjskolen UCC

Medlemmer udpeget af interessenter

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund BUPL
Lasse Bjerg Jørgensen, faglig sekretær, BUPL

BUPL's lederforening

Kristine Schroll, dagtilbudsleder,
Vejlby Dagtilbud i Aarhus Kommune

Børne- og kulturchefforeningen, BKF

Morten Lund, chef for dagtilbud og PPR i Thisted Kommune

Daginstitutionernes Landsorganisation, DLO

Sanni Maria P. Korsgaard, pædagog og cand. pæd.psyk.

FOA, Fag og Arbejde

Birgit Stechmann, chefkonsulent

Forældrenes Landsforening, FOLA

Anahita Malakians, medlem af FOLA's bestyrelse og forælder til barn i dagtilbud

KL

Jette Kyhl, konsulent, Center for Børn og Uddannelse

Forord

De danske dagtilbud har sammen med forældrene en vigtig opgave i at give det enkelte barn i alderen 0-5 år omsorg og tryghed samt skabe rammer, der betyder, at alle børn kan lære og udvikle sig i forskelligt tempo.

Siden 2004 har den pædagogiske læreplan spillet en central rolle for det pædagogiske personales og ledelsens arbejde med børns trivsel, læring og udvikling. Den pædagogiske læreplan med de seks læreplanstemaer har synliggjort den pædagogiske opgaves bredde og styrket de faglige drøftelser i dagtilbuddene.

Vores opgave i mastergruppen har derfor været at foreslå, hvordan den pædagogiske læreplan kan styrkes, så det pædagogiske personale og ledelse i endnu højere grad oplever læreplanerne som et brugbart redskab i udviklingen af den pædagogiske praksis.

Som noget nyt i Danmark har vi beskrevet et fælles pædagogisk grundlag for den pædagogiske læreplan. Det fælles grundlag udgør det fundament, vi står på og tager udgangspunkt i, når vi skal arbejde med den pædagogiske læreplan i dagplejen, vuggestuen og børnehaven. Et fælles grundlag handler om en fælles forståelse af blandt andet dannelse, leg, det gode børneliv, børnefællesskaber og læringsmiljøer i dagtilbud.

Derudover har vi beskrevet en ramme for, hvordan seks kommende arbejdsgrupper kan udfordre, opdatere og udfolde de seks læreplanstemaer, så temaerne i højere grad matcher behovene i 2016 og frem.

Som udgangspunkt fastholdes de overordnede temaer, men titler kan ændres, og indholdet skal udfoldes, så læringsmiljøets betydning for fx børnenes nysgerrighed, eksperimenteren, selvværd og kreativitet findes i temabeskrivelserne. Rammen beskriver også udformningen af få brede pædagogiske læringsmål, der giver retning og plads til lokal faglig refleksion og udfoldelse.

Arbejdsgruppernes arbejde forventes at være afsluttet i oktober 2016. Læs mere på www.uvm.dk/paedagogiske-laereplaner

Mastergruppen for en styrket pædagogisk læreplan

Fakta om arbejdet med en styrket pædagogisk læreplan

- Ministeren for børn, undervisning og ligestilling Ellen Trane Nørby drøftede i januar 2016 udfordringer og muligheder for udvikling af den pædagogiske læreplan i Kvalitetsforum for Dagtilbud (KFD), der består af centrale interessenter på dagtilbudsområdet.
- Ministeren nedsatte i februar måned 2016 på baggrund af indstillinger fra KFD en mastergruppe for en styrket pædagogisk læreplan. Mastergruppen består af praktikere, videnspersoner og interessenter.
- Mastergruppen har fra februar-maj 2016 arbejdet med at beskrive en master for en styrket pædagogisk læreplan, der skal danne udgangspunkt for seks arbejdsgruppers arbejde. Masteren beskriver en fælles forståelse af det pædagogiske grundlag for dagtilbud, evalueringspraksisser, ramme for udformning og opdatering af læreplanstemaerne samt få brede pædagogiske læringsmål.
- Seks arbejdsgrupper og en tværgående temagrupper skal fra juni-oktober 2016 ud fra det pædagogiske grundlag og ramme beskrevet i masteren udfylde og kvalificere læreplanstemaerne og komme med forslag til få brede pædagogiske læringsmål, der skaber retning og plads til lokal faglig refleksion.

Indholdsfortegnelse

1. Gode dagtilbud gør en forskel for alle børn	9
2. Den styrkede pædagogiske læreplan	11
3. Pædagogisk grundlag for den styrkede pædagogiske læreplan	12
Børnesyn	12
Det gode børneliv	12
Dannelse	12
Leg	12
Børnefællesskaber	13
Læring	13
Læringsmiljøer	15
Forældresamarbejde	15
Børn i udsatte positioner	15
Sammenhæng med børnehaveklassen	16
Sammenhæng og opbygning i den styrkede pædagogiske læreplan	16
4. En evaluerende pædagogisk praksis	18
Baggrund	18
Hvad er evaluering?	19
Dokumentation og evaluering skal være meningsfuld	19
Evaluering i pædagogiske fællesskaber	20
Lederens rolle og ansvar	20
Dokumentation og forældre	20
Forældrebestyrelse og evaluering	20
Bilag: Vejledning for arbejdet med læreplanstemaer mv.	23
Temaer i den pædagogiske læreplan	23
Kvalificering og opdatering af temaerne	24
Sikre tværgående element i de pædagogiske læreplanstemaer	24
Brede pædagogiske læringsmål	26
Opbygning af pædagogiske læreplanstemaer	26
Tværgående pædagogiske læringsmål	27
Kendetegn for de brede pædagogiske læringsmål	27
Taksonomier og progression	28
Organisering og proces	29
Indhold i læreplanstema og brede pædagogiske læringsmål	29
Skabelon for arbejdet	30

1. Gode dagtilbud gør en forskel for alle børn

Dagtilbuddene er en vigtig samfundsmæssig institution i Danmark. Dagtilbuddene har i samspil med forældre og andre fremtrædende institutioner, såsom grundskolen og ungdomsuddannelser, en væsentlig opgave i forhold til at understøtte udvikling af demokratisk forståelse, livsduelighed og sammenhængskraften i samfundet.

Gode dagtilbud gør en stor forskel for børns liv både her og nu og langt ind i børns voksenliv. Især børn fra udsatte hjem får bedre livsmuligheder, når de har gået i gode dagtilbud.

Gode dagtilbud skaber sammen med forældrene glade og trygge børn. De bidrager til at udvikle børnenes legeevne, børnenes motivation for at lære og giver børnene tiltro til deres egne evner. Gode dagtilbud giver barnet omsorg, vækker børnenes nysgerrighed, udvikler deres sociale og personlige kompetencer, giver dem et rigt sprog, arbejder med krop og bevægelse og forståelse for kultur og naturfænomener. Dagtilbud er et socialt fællesskab, hvor alle er deltagere og lærer at navigere i konflikter og håndtere dem.

2. Den styrkede pædagogiske læreplan

En af de grundlæggende tanker bag den nye styrkede pædagogiske læreplan er, at hvert barn er medskabere af sin læring i et pædagogisk læringsmiljø, som det pædagogiske personale og ledelse har ansvaret for at rammesætte og organisere. Det pædagogiske personale har et ansvar for at støtte, guide og udfordre børnene, hvad enten der er tale om leg, planlagte aktiviteter, rutiner eller spontant opståede situationer.

Den pædagogiske læreplan tager afsæt i et bredt læringsbegreb og skal understøtte personale og ledelse i at skabe gode læringsmiljøer for og sammen med børnene. Det er hensigten, at legen og en legende tilgang til læring, barnets interesser, undring og nysgerrighed samt det pædagogiske personales viden om at fremme læring og udvikling, er udgangspunktet for de læringsprocesser, som barnet indgår i.

Den pædagogiske læreplan er et pædagogisk redskab, som understøtter det pædagogiske personales og ledelsens arbejde med at skabe gode læringsmiljøer. Samtidigt er den pædagogiske læreplan et værktøj til faglig ledelse, som dagtilbuddets ledelse kan bruge sammen med det pædagogiske personale til at organisere arbejdet og de pædagogiske indsatser i bestræbelsen på at skabe gode læringsmiljøer. Det er afgørende, at den pædagogiske læreplan giver mening og kan bruges i den daglige pædagogiske praksis af personale og ledelse i dagtilbuddet.

Den styrkede læreplan skal konkret bidrage til en fælles forståelse af det pædagogiske værdigrundlag. Herudover er det hensigten, at den skal understøtte danske dagtilbuds tradition for en evalueringskultur, der retter blikket mod evaluering af læringsmiljøet, og på hvilke måder dette understøtter børnegruppens og det enkelte barns læring og udvikling. Det betyder, at evaluering skal have fokus på, hvordan og om læringsmiljøet i dagtilbud fremmer alle børns alsidige trivsel, læring og udvikling.

Den styrkede pædagogiske læreplan skal også medvirke til at understøtte dialogen med forældrene om børns læring og udvikling, det pædagogiske arbejde med børn i udsatte positioner, gode sammenhænge mellem dagtilbud og børnehaveklasse samt styrke samarbejdet med andre faggrupper og den kommunale forvaltning og politikere.

3. Pædagogisk grundlag for den styrkede pædagogiske læreplan

Børnesyn

FN's børnekonventions fokus på barnets ret til leg og medbestemmelse står centralt i danske dagtilbud. Det betyder, at dagtilbuddene er forpligtede til at give børn medbestemmelse og skabe læringsmiljøer, der tager udgangspunkt i børnenes perspektiver, og hvor den børneinitierede leg fremmes af det pædagogiske personale, som værner om børnenes initiativ, fantasi og virkelyst.

Børnesynet i danske dagtilbud tager udgangspunkt i, at det at være barn har en værdi i sig selv. Derfor værner danske dagtilbud om børns ret til at være børn, til at være forskellige og til at udvikle sig i forskelligt tempo. I danske dagtilbud er der fokus på at drage omsorg for børnene og samtidig stimulere og udfordre børnene for at understøtte deres trivsel, læring og udvikling.

De danske dagtilbud skal være med til at understøtte det gode børneliv, forstået som et liv, hvor der er plads, tid og ro til at være barn, og hvor nære og tillidsskabende voksne giver barnet nærvær, omsorg og tryghed til at kunne lære og udvikle sig. Børn opfattes grundlæggende som kompetente og selvstændige, samtidig med at børn har brug for omsorg, udfordringer, positive forventninger og tillid fra voksne. Det pædagogiske personale og ledelsen må skabe organisatoriske rammer og et læringsmiljø, der muliggør, at børnene oplever nærhed, trivsel, læring, udvikling og anerkendende relationer. Børn ses som aktive medskabere af egen læring og udvikling i rammer, de voksne er ansvarlige for. Børnenes bidrag er væsentlige og vigtige elementer i det pædagogiske arbejde - både når der er tale om planlagte aktiviteter, spontant opståede situationer, leg eller rutinesituationer. Derfor er det vigtigt, at barnet føler sig set og forstået, og at barnet oplever, at det har en demokratisk stemme. Legen og legende nysgerrige tilgange er udgangspunktet for de processer, som barnet indgår i, og som det pædagogiske personale har ansvaret for at rammesætte. Læreplanen skal understøtte, at dette fokus fastholdes i det pædagogiske arbejde.

Det gode børneliv

Dannelse

Dannelse refererer til en dybere form for læring, hvor barnet som aktiv deltager forankrer værdier og viden i egen personlighed som rettesnor til at orientere sig og handle i en global verden som et hensynsfuldt, kritisk demokratisk menneske.

Dagtilbud skal ikke kun bidrage til at udvikle børns selvstændighed og evne til medbestemmelse men også deres forståelse for, indlevelse i og solidarisk handlen i forhold til andre. Dannelse refererer både til det pædagogiske formål, indhold og form. Dannelse, ligestilling og demokrati må medtænkes i det konkrete hverdagsliv i dagtilbuddet, således at børnene oplever at medvirke i og have indflydelse på udformning af dagligdagen og aktiviteterne uanset baggrund, køn, alder og kultur. Det dannende indhold skal være meningsfuldt, udfordre barnet og være afsæt for børnenes måder at begribe og handle i en digitaliseret og global verden. Det pædagogiske personale i dagtilbuddet skal invitere barnet til at være aktivt deltagende, således at barnet selv er med til at skabe sin læring og konkrete deltagelse i demokratiske sammenhænge, som personalet er ansvarlig for at skabe.

Leg

Legen er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling. Legen fremmer bl.a. fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet. Derfor har legen en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud. Mange børn leger spontant og af sig selv, men nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes for, at alle børn kan være med og for, at legen udvikler sig positivt for alle børn.

Børns spontane og selvorganiserede leg skal både anerkendes og respekteres og gives betydelig plads i hverdagen i dagtilbuddene. De voksne har samtidig et ansvar for at have en opmærksomhed på, hvordan legefællesskaberne blandt børnene udvikler sig. De voksne kan evt. rammesætte legen, så alle børnene trives i deres rolle, prøver nye roller og sociale kombinationer og har en oplevelse af at

være med. Rammesatte lege kan fx tage udgangspunkt i, at børn og voksne sammen reflekterer over, hvad og hvordan legen kan udformes og udvikles. Disse lege åbner også mulighed for at inddrage de børn, der eventuelt står uden for legen.

Børnefællesskaber

I dagtilbud indgår børn i et socialt fællesskab sammen med andre børn og voksne. De konkrete børn og voksne, der er til stede i dagtilbuddet, er fælles om at skabe det sociale rum, hvorigennem de enkelte børn lærer og udvikler sig. Sammen med det pædagogiske personale har de andre børn betydning for, hvilke erfaringer det enkelte barn gør sig, når det er i dagtilbuddet.

Al leg, dannelse og læring sker i et socialt samspil med de øvrige børn og voksne i dagtilbuddet. I dagtilbuddenes hverdag skal der være plads til, at det enkelte barn både kan vise initiativ og være aktivt deltagende, samtidig med at fællesskabet skaber rum til alle, nye relationer og mulighed for at prøve forskellige positioner m.v. Det er det pædagogiske personales og ledelsens opgave at skabe en balance mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet. Forældrene har et medansvar, som betyder, at forældrene indgår i at skabe et velfungerende børnefællesskab præget af anerkendelse af alle familier uanset disses forudsætninger. I det pædagogiske arbejde med den pædagogiske læreplan arbejdes der med sammenhænge mellem børns

perspektiver, mulighederne og begrænsningerne i det sociale rum og de pædagogiske målsætninger. Dagtilbudets børnefællesskaber skal også skabe rum for, at børn kan etablere venskaber på tværs af alder, køn og kultur, og at mobning forebygges.

Læring

Børn lærer ved at udforske med krop og sanser, ved at undre sig og stille spørgsmål, ved at blive mødt af spørgsmål og udfordringer, samt ved at eksperimentere med fx materialer og gøre opdagelser. Børn lærer gennem kommunikation, udveksling og sociale interaktioner. De lærer ved at opleve nyt og ved at opleve, at de fx kan bidrage til at ændre på regler og finde innovative og kreative løsninger på udfordringer i sammenhænge, de indgår i sammen med andre børn og voksne. Børns læring fremmes af at turde begå fejl, famle og slippe fantasien løs. Det betyder, at det pædagogiske personale skal skabe alsidige, inddragende og trygge læringsmiljøer, der fremmer sådanne eksperimenterende kompetencer samt lyst til at lære og opleve mere – også efter dagtilbudstiden.

Læring i dagtilbud er meget mere end fx tilegnelse af kulturelle værdier, kundskaber, færdigheder og handlemønstre. Læring i dagtilbud sker i en vekslen mellem bl.a. børneinitierede lege, voksenplanlagte aktiviteter og rutinesituationer som fx frokosten. Det pædagogiske perso-

nale skaber læringsmiljøer, der fører børnene videre i deres sociale, emotionelle og kognitive udvikling.

Dagtilbuddene er kun én blandt flere arenaer for børns læring og udvikling, hvor hjemmet er den mest centrale og har størst indflydelse på børnenes trivsel, læring og udvikling. Børnene skal derfor have mulighed for i dagtilbuddet at behandle og eksperimentere med deres erfaringer fra hjemmet og andre arenaer. Derudover er det vigtigt, at børn får mulighed for at få alsidige oplevelser og erfaringer fra natur, nærmiljø, kultur og samfund, ligesom der skal være fokus på både at fremme non-kognitive og kognitive kompetencer.

Det pædagogiske personale skal bruge børnenes legeindhold som pejlemærker for, hvad der optager dem, hvad der kan være en udfordring for deres læring og udvikling, og hvad der derfor er oplagt at arbejde videre med i planlagte læringsaktiviteter sammen. Det kan fx ske, at børn savner fælles erfaringsgrundlag at lege ud fra. Eller at børnene fx leger de samme lege hele tiden, uden at der sker en udvikling, eller ikke lykkes med at skabe fordybende fantasilege, men kun gør ansatser til fælles leg. Eller at et barns manglende sprog er en barriere for at udtrykke følelser eller behov. I forhold til at understøtte et fælles erfaringsgrundlag kan de voksne støtte børnene i deres adgang til en stadig større erfaringsverden og mere direkte ved, at de voksne ind i mellem deltager i børnenes lege. Dermed inspirerer de voksne børnene til at tage legen andre steder hen. Samtidig må det pædagogiske personale systematisk have fokus på de børn, der ikke af sig selv indgår i legene og aktiviteterne eller altid har den samme rolle i lege og aktiviteter. Det pædagogiske personale har ansvaret for, at børnene får mangfoldige og rige erfaringer med lege og andre aktiviteter.

Når de voksne i dagtilbud målrettet arbejder med børnenes læring inden for fx bæredygtighed, digitalisering, naturfænomener, kultur eller lignende, skal den pædagogiske tilgang være baseret på en legende og eksperimenterende tilgang, for at læringens indhold og form giver mening for børnene.

Læringsmiljøer

Læringsmiljøer af høj kvalitet i dagtilbud bygger på et samspil mellem mange faktorer. Overordnet kan det bestå af en række strukturelle parametre (normering, personalets uddannelse og kompetencer, børnegruppernes størrelse, fysiske rammer, digitale redskaber, den æstetiske udformning m.v.) og en række proceselementer (det empatiske samspil med de andre børn, mellem barn/børn og det pædagogiske personale, forældresamarbejdet, hverdagens rytme og stimulerende læringsmiljøer m.v.).

Disse forhold har betydning for dagtilbuddenes kvalitet og dermed for børnenes muligheder for at trives, lære og udvikle sig. Den pædagogiske læreplan skal understøtte og tydeliggøre samspillet mellem disse forhold, bidrage til at sætte en retning og kvalificere, hvordan læringsmiljøet evalueres.

Læringsmiljøer af høj kvalitet kalder i høj grad på et fagligt dygtigt, kompetent og empatisk personale og ledelse, der fortløbende har blik for, hvordan praksis kan rammesættes, organiseres og tilrettelægges, således at børnene får de bedste betingelser for at lære og udvikle sig. Fx påvirker dagtilbuddets fysiske, psykiske og æstetiske miljø børnenes læring, og både inde- og uderummets indretning samt brug af fx digitale redskaber kan understøtte positive lærings- og sanseoplevelser. På samme måde har det stor betydning for børnenes sproglige udvikling, hvordan personalet henvender sig til børnene, taler med dem, giver beskeder og sætter ord på det, der sker. I det hele taget er kvaliteten af relationerne voksne-børn og børn-børn imellem af stor betydning. Et godt fællesskab med gode og trygge voksen- og børnerelationer er en vigtig forudsætning for at opnå det, den pædagogiske læreplan sigter mod.

At skabe gode pædagogiske læringsmiljøer for børn i dagtilbud er samtidig at tage et professionelt ansvar for, hvordan børnene trives, lærer og udvikles gennem deres tid i dagtilbud. Den pædagogiske læreplan er først og fremmest et redskab til at skabe gode pædagogiske læringsmiljøer, og de brede pædagogiske læringsmål muliggøres alene gennem læringsmiljøets kvalitet.

En del af ledelsens og personalets arbejde med at facilitere læringsmiljøer af høj kvalitet er blandt andet at have pædagogisk didaktiske overvejelser omkring et læringsmiljø, der understøtter børnegruppens kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling. Pædagogisk didaktiske overvejelser handler i den sammenhæng om viden om børnegruppen og børnenes perspektiver, klare intentioner og retning for arbejdet med læringsmiljøet og børns læring. De didaktiske overvejelser handler også om tilrettelæggelse af læringsmiljøer, som er mangfoldige, aktive og kreative, og som udvikler barnets evne til at anvende og udtrykke sig bl.a. igennem digitale medier på en selvstændig, autentisk, nysgerrig og eksperimenterende måde. Endelig handler didaktiske overvejelser om en systematisk evaluering af den pædagogiske praksis, der spiller ind i de faglige refleksioner omkring børnenes læring og udvikling.

Den styrkede pædagogiske læreplan udtrykker en ramme for de væsentlige pædagogiske dimensioner, som det pædagogiske personale skal medtænke i deres pædagogiske overvejelser og arbejde med at tilrettelægge læringsmiljøerne. Det vil sige de videns- og erfaringsbaserede samt teoretiske refleksioner, der lægges til grund for planlægning af den pædagogiske praksis.

Forældresamarbejde

Forældrene har det primære ansvar for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Derfor skal forældrene involveres og inddrages aktivt i samt have indflydelse på dagtilbuddenes arbejde, der rammesættes og virkeliggøres af det pædagogiske personale og ledelse.

Samarbejdet med forældre handler både om den formelle kompetence, forældre har i kraft af bl.a. bestyrelsesarbejdet og om øvrigt samarbejde om det enkelte barns og børnegruppens trivsel og læring.

Ledelsen af dagtilbuddet har ansvaret for, at forældrebestyrelsen inddrages i udarbejdelsen, evalueringen og opfølgningen på den pædagogiske læreplan. Dette ansvar vedrører det formelle forældresamarbejde. Det daglige forældresamarbejde af mere uformel karakter bygger på et tillidsfuldt og konstruktivt samarbejde om børnenes trivsel, læring og udvikling, herunder også rådgivning og sparring fra personalet til forældre i forhold til børns læring og udvikling med udgangspunkt i de enkelte forældres behov.

Det pædagogiske personale og ledelse har ansvar for at inddrage forældrene i et samarbejde omkring børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, ligesom dagtilbud og forældre samarbejder om at fremme et inkluderende

børnefællesskab, der støtter børnenes indbyrdes venskaber gennem fx legeaftaler og lignende. Dagtilbuddet forpligter sig på at medinddrage forældre, fx ved at orientere forældrene om barnets sociale hverdagsliv og læring i dagtilbuddet og være i dialog om, hvordan man i fællesskab kan fremme barnets trivsel, læring og udvikling.

Dagtilbuddet har et ansvar for at facilitere og rammesætte forældresamarbejdet, der skal være differentieret og baseret på lokale traditioner, ønsker og den enkelte families behov. Sammen med forældrene afstemmer personale og forældre gensidige forventninger til hinanden i forhold til både det individuelle forældresamarbejde og det generelle forældresamarbejde.

Børn i udsatte positioner

Undersøgelser viser, at gode læringsmiljøer er af stor betydning for alle børn – og særligt børn i udsatte positioner.

Det pædagogiske personale i dagtilbud har, sammen med andre relevante fagprofessionelle, et ansvar for at identificere og støtte børn med forskellige udfordringer og sikre, at alle børn deltager i fællesskabet. Læreplanstemaer og pædagogiske læringsmål skal være relevante for alle børn uanset baggrund, sprog, kultur og traditioner. Børn i udsatte positioner er en sammensat gruppe og rummer bl.a. både børn med en svag socioøkonomisk baggrund, børn med en fysisk og psykisk funktionsnedsættelse og børn i risiko for at stå uden for fællesskabet. Børn i udsatte positioner lærer og udvikler sig i et fagligt kompetent læringsmiljø og i mødet med en velfunderet pædagogisk faglighed. Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen er særlig betydningsfuld for børn i udsatte positioner.

At understøtte læring hos børn i udsatte positioner handler ikke om at trække et enkelt barn ud af det almene børnefællesskab for at lave en særligt tilrettelagt aktivitet med barnet. Det handler om, at børnene udfordres og oplever mestring i bl.a. børne- og vokseninitierede lege og aktiviteter, at de voksne har positive forventninger til dem, og at børnene er en betydningsfuld del af børnefællesskabet, ligesom deres forældre er tilsvarende betydningsfulde i forældrefællesskabet.

Ind imellem kan det være en fordel at give et udsat barn plads og rum til at være i en mindre gruppesammenhæng, hvor den voksne i højere grad har mulighed for at arbejde målrettet med barnets specifikke udfordringer, om det være sig sociale, motoriske, sproglige eller andet. Dette kræver en skarp opmærksomhed hos det pædagogiske personale og ledelse på alle børns trivsel, læring og udvikling gennem tilrettelæggelse af gode læringsmiljøer og

evaluering af det pædagogiske arbejde. Den styrkede pædagogiske læreplan skal understøtte arbejdet med at sikre alle børns deltagelse og læring i fællesskabet.

Sammenhæng med børnehaveklassen

Sammenhæng med børnehaveklassen handler om sammenhæng i børnenes liv. Det er ikke tilstrækkeligt, at børn er skoleparate. Skolen skal også være børneparat og bygge på et tydeligt børneperspektiv, der tager over, hvor dagtilbuddet slipper.

Temaerne i den pædagogiske læreplan lægger op til at skabe sammenhæng mellem indholdet i dagtilbud og børnehaveklasse. Sammenhænge betyder ikke, at alt skal være det samme. Dagtilbud er unikke, har en tematisk tilgang og et bredt læringssyn. Men der skal skabes et indholdsmæssigt sammenhæng og flow mellem den pædagogiske læreplan og rammerne for børnehaveklassen samt ved, at dagtilbud og skoler har et tæt samarbejde ift. fx trivsel, børnefællesskaber og lærelyst.

Sammenhæng betyder også, at dagtilbuddene har fokus på at styrke børnenes generelle kompetencer for en foranderlig fremtid. Dagtilbud arbejder således med at klæde børnene på til en god start i børnehaveklassen ved at understøtte, at børnene udvikler sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed, mod på at forsøge og fejle, bidrage i fællesskaber samt lære- og virkelyst. Dagtilbuddene støtter barnets sproglige udvikling, så barnet kan udtrykke sig og kommunikere alderssvarende ved skolestarten.

Et skoleforberedende arbejde i dagtilbud handler dermed ikke om at give barnet mange faglige færdigheder, men i høj grad om at give børnene færdigheder, så barnet kan møde det nye, fordybe sig, være vedholdende, kunne indgå i et børnefællesskab og tage initiativ til at indgå i relationer.

Sammenhænge handler i høj grad også om positive erfaringer med at deltage i dagtilbuddets fællesskaber, så barnet får positive forventninger til de sociale fællesskaber i skolen. Sammenhænge handler om gode oplevelser med at genkende form- og indholdsmæssige dimensioner fra børnehaven i skolen, samtidigt med at barnet i skolen møder nyt og støttes i at håndtere udfordringer og nye situationer, hvor en del synes ukendt.

Dagtilbud og skole kan beskrive et fælles pædagogisk fundament for sammenhængen mellem dagtilbud og skole,

som kan give det tværprofessionelle samarbejde et samlet udgangspunkt at stå på.

Sammenhæng og opbygning i den styrkede pædagogiske læreplan

Den pædagogiske læreplan består bl.a. af seks temaer (kompetenceområder eller orienteringer som det hedder i andre landes læreplaner). De skal forstås som en helhed i forhold til arbejdet med børns læring og udvikling. Den tematiske opdeling har til hensigt at understøtte, at dagtilbuddene har fokus på alle temaer og dermed sikrer et helhedsorienteret perspektiv på børns trivsel, læring og udvikling. Det er ikke hensigten, at der skal arbejdes med temaerne hver for sig, men at der arbejdes med dem i sammenhæng, hvilket typisk vil være med forskellig vægt ud fra de pædagogiske valg, der træffes lokalt. Udover, at temaerne i den styrkede pædagogiske læreplan skal ses i sammenhæng, vil det pædagogiske grundlag (beskrevet i afsnit 3) være gennemgående på tværs af alle temaer og være udgangspunktet for dagtilbuddenes tilrettelæggelse, udførelse og evaluering af læringsmiljøerne.

4. En evaluerende pædagogisk praksis

Det er afgørende for udviklingen af kvaliteten af den pædagogiske praksis, at det pædagogiske personale og ledelse løbende dokumenterer og evaluerer sammenhængen mellem læringsmiljø og børnenes trivsel, læring og udvikling. Behov, muligheder og udfordringer hos børnegruppe, personale, forældre og samfund ændrer sig hele tiden, og derfor er det vigtigt, at der hele tiden er et evaluerende blik på praksis, så den pædagogiske praksis ændres i samklang med det.

Forskning peger på, at personale i dagtilbud af høj kvalitet generelt er mere fagligt selvkritiske og reflekterende i deres vurdering af kvaliteten i deres eget dagtilbud. Pædagogisk personale i dagtilbud af lav kvalitet har derimod en tendens til at finde årsagsforklaringer i eksterne faktorer og ofte vurdere sig selv mere positivt, end en ekstern evaluering gør. Det tyder på, at en fagligt selvkritisk og reflekteret tilgang til tilrettelæggelse og evaluering bidrager til at få øje på sin praksis, tænke over den og kunne se mulighederne for at ændre den, hvis der er behov for dette.

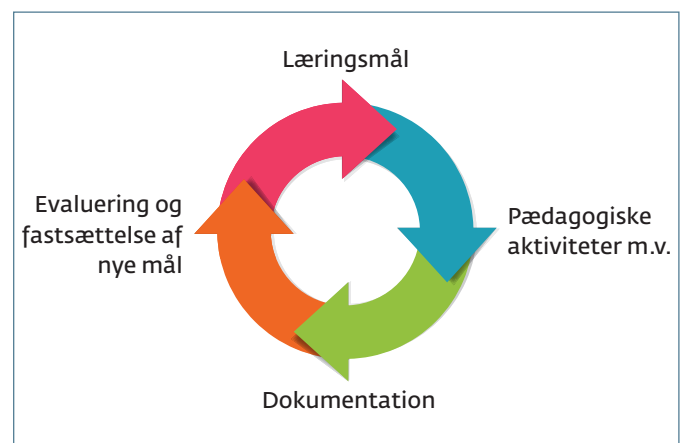
Baggrund

Siden 2004 har lederne i dagtilbud haft ansvaret for at udarbejde, offentliggøre og evaluere arbejdet med den pædagogiske læreplan mindst hvert andet år. Herudover er lederen ansvarlig for at dokumentere, om de pædagogiske aktiviteter og metoder fører til opfyldelse af de opstillede mål for børns læring inden for temaerne i den pædagogiske læreplan, ligesom det skal angives, hvordan dagtilbudet vil følge op på resultaterne.

EVA's evaluering af læreplanerne i 2012 viste, at ikke alle dagtilbudslovens intentioner om evalueringspraksis kan genfindes i dagtilbuddene. Evalueringen viste imidlertid også, at trods manglende systematisk dokumentationspraksis og stringens i evalueringstilgangen, er den evaluerende tilgang ikke fremmed for det pædagogiske personale. Grundlæggende pegede evalueringen på en dokumentations- og evalueringspraksis med stærkt fokus på fx antallet af de pædagogiske aktiviteter frem for evaluering af børnenes trivsel, læring og udvikling. En styrket pædagogisk læreplan må nødvendigvis være båret af en tydelig og ambitiøs dokumentationspraksis og en systematisk evalueringskultur.

Hvad er evaluering?

Evaluering kan forstås som en systematisk tilbageskuende vurdering af sammenhængen mellem den indsats (læringsmiljø) og de resultater (børns trivsel, læring og udvikling), som er skabt. Det pædagogiske personale har til opgave at arbejde med børnenes trivsel, læring og udvikling hver dag, og af den grund er det vigtigt, at de har en skarp opmærksomhed på deres egen professionelle refleksions- og læringsproces. En velfungerende evalueringskultur baserer sig på, at det pædagogiske personale og ledelse fastholder praksis gennem pædagogisk dokumentation og systematisk refleksion over indsats og resultater. Indsatsen kan ses som det læringsmiljø, personalet har stillet til rådighed for børnene, og resultaterne kan være den trivsel, læring og udvikling, som kan spores hos børnene. Systematikken består blandt andet i, at man følger den tilgang, der ligger i 'kvalitetscirklen' (se illustration nedenfor). Med afsæt i et læringsmål tilrettelægges et læringsmiljø, som man beslutter sig for at fastholde og dokumentere udbyttet af med henblik på at evaluere og vurdere, om de mål man satte blev nået gennem læringsmiljøet. Hensigten er, at man derefter formulerer nye mål eller arbejder ud fra de samme mål på nye måder. Kvalitetscirklen følger den tanke.

Pædagogisk dokumentation som afsæt for evaluering

Enhver evaluering må bygge på dokumentation forstået som en beskrivelse af børnenes trivsel, læring og udvikling og det læringsmiljø, som ligger til grund for de resultater. Dokumentationen kan have mange forskellige former, og en nuanceret og systematisk evalueringspraksis vil trække på flere dokumentationsformer.

Den pædagogiske dokumentation kan bestå i en vifte af forskellige måder at beskrive børnenes trivsel, læring og udvikling. Fra fx praksisfortællinger, foto, observationer, videooptagelser, screeninger, relationsskemaer, børneinterviews, tegninger m.m. Evaluering kan gøres på mange måder og med forskellige formål og hensigter. Hovedformålet med evaluering er at udvikle kvaliteten af den pædagogiske praksis. Det vil sige at få øje på de steder, hvor der er behov for at skabe endnu bedre læringsmiljø for alle børn. Evalueringen skal ikke mindst skabe blik for "de blinde pletter", hvor man ikke af sig selv får øje på behovet for forbedringer, men hvor pædagogisk dokumentation kan understøtte og kvalificere den efterfølgende faglige refleksion.

Ved valg af dokumentation er det vigtigt at være klar på, hvad formålet er, og hvem målgruppen for dokumentatio-

nen er. Iagttagelser af børnefællesskabet kan fx anvendes til at skabe et overblik over mønstre i relationerne, mens observationer og dialog med konkrete børn kan anvendes til at komme tættere på, hvilke processer der foregår, og om de virker. Opsamling af vurderinger baseret på spørgeskemaer kan være hensigtsmæssige, hvis dokumentationen er rettet mod forvaltningen.

Dokumentation og evaluering skal være meningsfuld

Evaluering ses ofte som en aktivitet, man først gør til sidst. Men evaluering er ikke blot et flueben, man sætter til sidst, eller en proces man gør, når en aktivitet eller et pædagogisk forløb er gennemført. Evaluering skal være en integreret del af den pædagogiske praksis, som tænkes ind i indledningsvis i sammenhæng med valg af mål, aktiviteter og metode. Det giver mulighed for systematiske overvejelser om, hvilke dokumentations- og evalueringsformer der bedst fastholder og vurderer den læring, man ønsker at belyse i evalueringen. Målet er at skabe afsæt for, at det pædagogiske personale og ledelse løbende forbedrer børnenes læringsmiljø. En systematisk og udviklende evalueringspraksis er central for den løbende udvikling af pædagogisk praksis, og målet er bedre læringsmiljøer for børnene og en meningsfuld og udviklende feedback til

det pædagogiske personale. Det kræver, at det pædagogiske personale løbende bringer deres måde at tilrettelægge og gennemføre pædagogisk praksis i spil.

En bæredygtig evalueringspraksis skal afspejle en balance mellem de ressourcer, der bruges på at dokumentere og evaluere på den ene side, og det udbytte deltagerne i evalueringen får. En oplevelse af at producere meningsløs dokumentation og unyttige evalueringer bidrager negativt til fremtidig gennemførelse af dokumentations- og evalueringsaktiviteter.

Evaluering i pædagogiske fællesskaber

Arbejdet med den pædagogiske læreplan foregår i pædagogiske fællesskaber med børnene som genstand for og medskaber af læringsmiljøet. På samme måde må evalueringer af den pædagogiske læreplan foregå i pædagogiske fællesskaber, hvor fokus i evalueringen er sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring og udvikling. Evalueringen kan have fokus på konkrete aktiviteter eller mere bredt. Fx kan en hverdagsevaluering have fokus på relationen mellem børn og voksne i en konkret aktivitet. Her kan refleksionsspørgsmålene fx være: Hvordan forholder den voksne sig til børnene i aktiviteten? Hvilke børn bliver set og hørt, hvilke børn gør ikke og hvorfor? Hvilket børne- og læringsyn ligger til grund for den voksnes måde at relatere til og kommunikere med børnene på?

Indsatsevalueringerne kan have fokus på, i hvilket omfang de igangsatte pædagogiske indsatser og aktiviteter (læringsmiljøet) understøtter børnenes læring og udvikling generelt. I nogle tilfælde kan det være meningsfuldt at få andre øjne på egen praksis, hvor dette fx kan være interne ressourcer som kolleger, børnene, forældre eller en leder. Det kan også være en ekstern psykolog, naboinstitution, PPR, konsulent eller lignende.

En styrket evalueringspraksis må have et skarpt fokus på sammenhængen mellem det pædagogiske personales egen og fælles refleksion over praksis, de læringsmiljøer de stiller til rådighed og børnenes trivsel, læring og udvikling. Det vil sige, at de dokumentations- og evalueringsformer, der arbejdes med skal kunne gå tæt på den proceskvalitet, der gør den største positive forskel for børnene på lang sigt. Derfor er det også relevant, at børnene, når det giver mening, inddrages i evalueringer af det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø, de får stillet til rådighed.

Lederens rolle og ansvar

Dagtilbudsledelsen, med støtte fra den kommunale forvaltning, vil med den styrkede pædagogiske læreplan fortsat have et særligt ansvar for at sikre, at den systematiske evalueringspraksis styrkes og udvikler sig. De vil videre have et ansvar for at sikre, at evaluering som et fagligt arbejdsredskab implementeres i den konkrete daglige praksis. Dagtilbudsledelsen har et ansvar for at organisere det daglige arbejde, så det pædagogiske personale har mulighed for at gennemføre forskellige meningsfulde typer af evalueringer af det pædagogiske arbejde. Den kommunale forvaltning har et ansvar for at understøtte dagtilbudsledelsen heri, men også i generelt lokalt at fremme en stærk evalueringskultur på området.

Dokumentation og forældre

Forældre til børn i dagtilbud har et selvfølgelig ønske om viden om deres barns trivsel og læring. Dette behov imødekommer personalet blandt andet gennem det daglige samarbejde.

Der er dog nødvendigt at skelne mellem dokumentation, hvor målgruppen er forældrene og pædagogisk dokumentation, der bruges i det evaluerende arbejde af den pædagogiske praksis i dagtilbuddet. Lederen i dagtilbuddet kan drøfte med forældrebestyrelsen, hvordan dokumentation, der er målrettet forældrene, tilrettelægges på bedst mulig vis.

Forældrebestyrelse og evaluering

Dagtilbuddets leder er ansvarlig for at inddrage forældrebestyrelsen i processen omkring udarbejdelse, evaluering og opfølgning på den pædagogiske læreplan. Dette arbejde tilrettelægges lokalt på en måde, så det giver mening i dagligdagen for både forældrebestyrelse og det pædagogiske personale.

Den konkrete evaluering af den pædagogiske læreplan foretages af ledelse og personale, men forældrebestyrelsen skal inddrages aktivt i drøftelsen af evalueringen. Forældrebestyrelsens synspunkter og kommentarer medtages i det videre arbejde med at justere den pædagogiske læreplan samt eventuelle justeringer af læringsmiljøet.

Bilag:

Ramme for arbejdsgruppernes arbejde med læreplanstemaer og pædagogiske læringsmål

Temaer i den pædagogiske læreplan

Den pædagogiske læreplan består af følgende temaer:

- Alsidig personlig udvikling
- Sociale kompetencer
- Sproglig udvikling
- Krop og bevægelse
- Naturen og naturfænomener
- Kulturelle udtryksformer og værdier

Mastergruppens forslag til det pædagogiske grundlag jf. afsnit 1-3, hviler på et bredt læringssyn, hvor børnene er medskabere af egen læring inden for rammer, som det pædagogiske personale har organiseret. Det pædagogiske personale har et ansvar for at støtte, guide og udfordre børnene, både når der er tale om børne- og voksennitierede læringsrum samt ved spontane og planlagte situationer i form af leg, aktiviteter og rutiner.

Det brede læringssyn afspejles også i de seks læreplanstemaer, hvor fx både børnenes kropslige, følelsesmæssige, sociale og kognitive udvikling indgår. Hvordan temaerne vægtes og omsættes, er et lokalt spørgsmål.

Lignende temaer genfindes i andre landes læreplaner.

Den norske læreplan er inddelt i to kapitler, hvor det første kapitel vedrører emnerne omsorg, leg og læring. Det andet kapitel beskriver læreplanens "fagområder", som bl.a. indeholder kommunikation, sprog, krop, bevægelse, kultur og natur. I Finland er læreplanerne inddelt i orienteringer, som skal indgå i børnenes hverdag. Disse orienteringer vedrører områder som sprog, naturvidenskab, matematik, æstetik og religions- og livsanskuelser. Den new zealandske læreplan har en orientering mod et helhedsorienteret læringsmiljø med et bredt læringssyn, der understøtter børnenes muligheder for at nå læreplanens mål.

Generelt er det mastergruppens vurdering, at de eksisterende temaer understøtter et bredt læringssyn. De nuværende læreplanstemaer skaber også en sammenhæng til de kompetenceområder, der arbejdes med i børnehaveklassen, som er sprog, matematisk opmærksomhed, naturfaglige fænomener, kreative- og musiske udtryksformer, krop og bevægelse samt engagement og fællesskab.

Samtidig er det mastergruppens vurdering, at læreplanstemaerne skal revurderes. Temaerne kan med fordel opdateres og udfoldes, ligesom sammenhængen mellem temaerne og det pædagogiske grundlag, de bygger på, i dag ikke er tydeligt.

Det er derfor afgørende, at elementerne i det pædagogiske grundlag, jf. afsnit 1-3, indarbejdes i udfoldelsen af alle læreplanstemaer som tværgående dimensioner. Alle læreplanstemaer skal således indeholde overvejelser om børnesyn, børnefællesskaber, leg, dannelse, læring og læringsmiljøer, ligesom den samlede pædagogiske læreplan i det konkrete dagtilbud må forholde sig til forældresamarbejde, børn i udsatte positioner samt sammenhængen mellem børnehave og børnehaveklasse. Endelig vil temaerne flettes sammen af nogle få overordnede tværgående pædagogiske mål.

Mastergruppen har givet udtryk for, at den styrkede danske pædagogiske læreplan skal ansues som den overordnede ramme for det pædagogiske arbejde i dagtilbudene, og at arbejdet med de brede pædagogiske læringsmål altid skal ses i relation til det læringsmiljø, som det konkrete dagtilbud stiller til rådighed for børnene. Det fremadrettede arbejde i arbejdsgrupperne tager derfor afsæt i, at de seks temaer fastholdes, men at:

1. Temaerne udfordres, kvalificeres, opdateres og udfoldes.

2. Temaerne styrkes ved en mere tværgående tilgang, så der i øget omfang også tænkes på, hvilket læringsmiljø samspillet mellem temaerne skal skabe.
3. Elementerne i det pædagogiske grundlag indgår som tværgående dimensioner.

Kvalificering og opdatering af temaerne

Hver arbejdsgruppe skal indgående drøfte det tema, som gruppen er ansvarlig for ud fra det fælles pædagogiske grundlag, der er givet fra mastergruppen (afsnit 1-3) og ud fra de drøftelser, der har været mellem arbejdsgrupperne i forhold til det tværgående sigte.

Arbejdsgrupperne skal også inddrage andre relevante internationale erfaringer med de pædagogiske læreplaner, nuværende danske lokale pædagogiske læreplaner og løbende input fra sektoren og forskningen. De skal på den baggrund opdatere, kvalificere og udfolde indholdet og titlen på temaet.

I Kvalitetsforum for Dagtilbud, der består af ministeren for børn, undervisning og ligestilling samt de centrale aktører på området, er der bl.a. peget på, at der i udfoldelsen af læreplanstemaerne også kan hentes inspiration fra det, der ofte kaldes det 21. århundredes kompetencer eller andre centrale forhold, der kan have betydning for, om børn har det godt, lærer og udvikler sig. Der kan inddrages begreber som kreativitet, nysgerrighed, virke- og lærelyst, interkulturel kompetence, legeevne, innovation, selvregulering og fordybelse, digital dannelse, science, forståelse for former og mængder, empati, sundhed, myndiggørelse af barnet/ barnets perspektiv m.v. Det er vigtigt, at både kognitive, kropslige, emotionelle og sociale kompetencer favnes i temaerne.

Der skal således ske en gennemgribende bearbejdning og udfoldelse af indholdet i de seks temaer. Fx har en gennemgående bemærkning i mastergruppen været, at "Sproglig udvikling" med fordel kunne hedde "Kommunikativ og sproglig udvikling" eller tilsvarende for at signalere en større bredde i temaet, end den nuværende titel udtrykker.

Sikre tværgående element i de pædagogiske læreplanstemaer

Evalueringen fra 2012 peger på, at temaerne i den pædagogiske læreplan ikke fylder lige meget i den pædagogiske praksis, og at nogle dagtilbud kun har fokus på bestemte temaer i længere perioder uden at inddrage de andre i den konkrete tilrettelæggelse af læringsmiljøet. Det medfører en risiko for en søjleforståelse af temaerne, som hverken er en naturlig eller hensigtsmæssig ramme for den daglige pædagogiske praksis i dagtilbud.

Et tema kan ikke løsrives og anskues isoleret fra de andre temaer i den pædagogiske læreplan. En helhedsorienteret tilgang handler netop om, at temaerne fortløbende ses i sammenhæng med hinanden. Temaerne i den pædagogiske læreplan rummer derfor forskellige kompetenceområder, som alle børn skal møde i deres dagtilbud. Det pædagogiske personale og ledelse har til opgave at operationalisere temaerne i læringsmiljøer, så temaerne fungerer sammenhængende.

Opdelingen i temaer har til hensigt at sikre fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling. De illustrerer en bredde i forståelsen af, hvilke områder børn bør gøre sig erfaringer indenfor, som skal fastholdes. Samtidig skal læreplanstemaerne tænkes i samspil med hinanden for at sikre, at den pædagogiske praksis, set fra et børneperspektiv, ikke forekommer som opsplittet i seks adskilte temaer. Dette skal som nævnt ske ud fra to tiltag. For det første indarbejdes et tværgående perspektiv ved, at alle temaerne forholder sig til det pædagogiske grundlag i afsnit 1-3 og fokuserer på børnesynet, børnefællesskabet m.v. For det andet udarbejdes to tværgående pædagogiske læringsmål for den pædagogiske læreplan, som målene under de enkelte læreplantemaer skal spejle sig i. Derfor er det indbyrdes samspil mellem temaerne og tværgående kompetencer et væsentligt omdrejningspunkt i arbejdet med en styrket pædagogisk læreplan.

Figur 1: Sammenhæng mellem læreplanstemaerne og det pædagogiske grundlag

Figuren viser, at hvert læreplanstema er forbundet med hvert enkelt af de andre læreplanstemaer, og at udgangspunktet for et samlet arbejde med den pædagogiske læreplan er det pædagogiske grundlag:

Brede pædagogiske læringsmål

Ifølge evalueringerne af de eksisterende pædagogiske læreplaner peges der bl.a. på¹, at:

- De lokalt opsatte læringsmål kan være vanskelige for personalet at udarbejde, og at målene ofte er aktivitetsmål og ikke pædagogiske læringsmål. Det betyder, at der ikke kan evalueres på samspillet mellem den pædagogiske praksis (uanset, om der er tale om rutiner, børne- eller vokseninitierede lege og aktiviteter) og børnenes læring og udvikling.
- Mange steder bliver der ikke systematisk evalueret på samspillet mellem læringsmiljøet og børnenes læring og udvikling. Det betyder, at der ikke opnås viden om, hvordan den pædagogiske praksis og læringsmiljøerne kan udvikles eller ændres, så børnene trives, lærer og udvikles bedst muligt.

Opbygning af den styrkede pædagogiske læreplan skal adressere disse udfordringer. I en lokal og faglig udvikling af den pædagogiske praksis skal der fokuseres på, hvordan det pædagogiske personale arbejder med børnenes læring og udvikling gennem læringsmiljøer, der understøtter dette.

De brede pædagogiske læringsmål skal understøtte sammenhænge mellem proces og organisering (læringsmiljø) på den ene side og børns læring og udvikling på den anden side.

De brede pædagogiske læringsmål skal bidrage til refleksion omkring hvilken organisering og hvilke processer (læringsmiljø), der understøtter børns læring og udvikling. Ved at formulere brede pædagogiske læringsmål gives en retning for det pædagogiske arbejde, samtidig med at de pædagogiske læringsmål skal give plads til og understøtte lokal faglig refleksion. De pædagogiske læringsmål og vejen til at nå dem skal kunne operationaliseres lokalt.

De brede pædagogiske læringsmål skal derfor formuleres, så det pædagogiske personale sikres et fagligt råderum. Det faglige råderum skal være båret af pædagogisk begrundede valg af metoder og tilgange og praksisnære evalueringsredskaber, som fremmer en faglig refleksion over læringsmiljøet. Målet er at sikre børnenes trivsel, udvikling og legende læring gennem personalets løbende systematiske faglige refleksioner.

De brede pædagogiske læringsmål skal fungere som en pejling af børnenes læring i børnefællesskabet på baggrund af læringsmiljøet, børnene tilbydes.

De brede pædagogiske læringsmål skal endvidere tage højde for, at dagtilbuddene består af læringsmiljøer, der giver mulighed for en lang række forskellige situationer: Børne – eller vokseninitierede, planlagte eller spontane, lege, rutiner og aktiviteter. Følgelig skal målene angive en retning, men også være så rummelige, at der tages højde for, at der på mange forskellige tidspunkter, igennem mange forskellige aktiviteter, fx arbejdes med børnenes personlige og alsidige udvikling, kultur, natur m.v.

Opbygning af pædagogiske læreplanstemaer

Det enkelte pædagogiske læreplanstema bygges op med en udfoldet beskrivelse af læreplanstemaet og et-to brede pædagogiske læringsmål pr. tema, som giver en pejling for læringsmiljøet og dækker bredden i hvert tema. De brede pædagogiske læringsmål skal være meningsgivende for både det pædagogiske personale i forhold til tilrettelæggelsen af læringsmiljøet og børnegruppens alder, og derfor skal det inden for hvert tema overvejes, om de pædagogiske læringsmål skal opdeles i forhold til hhv. de 0-2 årige og de 3 år-skolestart. I givet fald udarbejdes der maks. to-fire mål pr. tema.

Der er anført et eksempel på beskrivelse af et læreplanstema, pædagogisk læringsmål samt dagtilbuddets læringsmiljø. Det skal understreges, at eksemplet udelukkende skal tjene til at vise opbygningen af skabelonen for arbejdsgruppernes arbejde, idet de konkrete beskrivelser skal foretages af arbejdsgrupperne. Arbejdsgrupperne vil bestå af praktikere og videnspersoner med generel og specifik viden om områderne:

¹ "Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner", udarbejdet af et konsortium bestående af NIRAS Konsulenterne A/S, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut og Udviklingsforum I/S. EVA, 2008.

'Læreplaner i praksis. Daginstitutionernes arbejde med pædagogiske læreplaner', EVA, 2012.

'Natur og Naturfænomener i dagtilbud', EVA, 2015

Eksempel – den endelige tekst udarbejdes af arbejdsgrupper

- Læreplanstema: Ex: Krop og bevægelse
- [Beskrivelse af tema, jf. sidste afsnit om samlet skabelon]

■ Pædagogisk læringsmål 0-2 år og sammenhæng til læringsmiljø

■ Pædagogisk læringsmål 3 år-skolestart og sammenhæng til læringsmiljø

Pædagogisk læringsmål:

- Ex: Læringsmiljøet understøtter, at børnene leger med forskellige måder at bruge kroppens sansemotorik og grundbevægelser.

■

- Ex: Læringsmiljøet understøtter, at børnene bruger deres grov- og finmotoriske kompetencer i forskellige sammenhænge, og har lyst hertil.

Sammenhæng til læringsmiljøet (eks. For 0-2 år):

- Ex: Børnene møder et læringsmiljø, hvor der er rig mulighed for tidlig sansemotorisk udvikling, samt at personalet understøtter de små børns udvikling af grundbevægelser.
- Ex. Dagtilbuddet er fysisk indrettet, således at også små børn både inde og ude har mulighed for mange forskellige måder at bevæge sig på.

Tværgående pædagogiske læringsmål

For at understøtte det tværgående perspektiv i den pædagogiske læreplan, formuleres to tværgående pædagogiske læringsmål for den samlede pædagogiske læreplan. De tværgående pædagogiske læringsmål skal reflektere det pædagogiske grundlag og indeholde kerneelementer herfra. Derfor gælder det for alle de underliggende læringsmål pr. læreplanstema, at de som udgangspunkt skal spejles op i de to tværgående mål. De to tværgående pædagogiske læringsmål er retningsgivende for det helhedsorienterede læringsmiljø, som alle læreplanstemaerne tilsammen skal skabe.

Et eksempel på et tværgående bredt pædagogisk læringsmål kunne fx være:

Ex: Læringsmiljøet understøtter, at børnene er nysgerrige og undersøgende sammen med andre i forhold til en mangfoldighed af fænomener, lege og aktiviteter.

Sammenhæng til læringsmiljøet:

Ex: Læringsmiljøet understøtter aktivt, at børn i fællesskab udfolder sig kreativt, tager initiativer og undersøger ukendte og anderledes fænomener, lege og aktiviteter bl.a. ved, at børnene i læringsmiljøet på en tryk og inddragende måde introduceres til disse.

Der tages igen forbehold for, at de konkrete tværgående mål skal udarbejdes i den tværgående arbejdsgruppe, og ovenstående skal derfor kun tjene som illustration af opbygning.

Kendetegn for de brede pædagogiske læringsmål

En drøftelse i arbejdsgrupperne af, hvilke begreber de brede pædagogiske læringsmål skal indeholde og være bygget op omkring, kan tage afsæt i, om det vækker faglig genklang hos det pædagogiske personale og lederne i de danske dagtilbud. De brede pædagogiske læringsmål skal være afsæt for drøftelser kolleger og ledere imellem, og derfor skal begreber, der indgår også være genkendelige.

De brede pædagogiske læringsmål skal være også **iagttagelige**, så de er mulige at operationalisere i dagtilbudenes mangfoldige praksis. De pædagogiske læringsmål skal spille sammen med et læringsmiljø, hvor der skal evalueres på sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmål for børnenes læring og udvikling over for læringsmiljøet. Det er afgørende, at denne viden bruges til refleksion over praksis og den evt. udvikling af praksis, som evalueringen peger på. Evalueringspraksis har forskelligt udtryk alt efter, hvad der giver mening for det enkelte dagtilbud. Pædagogiske læringsmål skal understøtte, at det pædagogiske personale og ledelse gennem evalueringer analyserer og systematisk reflekterer over pædagogisk praksis og dens muligheder, jf. endvidere afsnit 4 om evaluering.

De brede pædagogiske læringsmål skal formuleres på en sådan måde, at **de understøtter og fremmer faglig refleksion** i forhold til tilrettelæggelse og udførelse af et godt læringsmiljø med fokus på børnenes læring og udvikling i forhold til vigtige områder. De brede pædagogiske læringsmål må ikke kunne fungere som banale tjeklister for en forsimplet udgave af børns læring og udvikling.

Endelig skal de brede pædagogiske læringsmål have fokus på såvel **kognitive som emotionelle, kropslige og sociale** sider af børnenes læring og udvikling, så der organiseres læringsmiljøer, der understøtter alle dele.

Taksonomier og progression

I forbindelse med læringsmål er der ofte fokus på taksonomier og progression. Taksonomi dækker over forskellige udviklingsniveauer inden for et læringsmål. Børn lærer ikke det samme, og de udvikler sig ikke på samme måde. Det er der intet overraskende eller problematisk i. Nogle børn begynder at tale tidligere end andre, og det skal de brede pædagogiske læringsmål kunne rumme. Derfor er det overflødigt at anvende taksonomier mellem de brede pædagogiske læringsmål.

Det pædagogiske personale skal udvikle passende læringsmiljøer for børnene. Læringsmiljøet skal udvikles i forhold til det pædagogiske personales evalueringer af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring og udvikling. Målopfyldelsen og på hvilket niveau er ikke udtryk for, hvad børnene kan eller skal præstere, men peger mod forskellige områder og måder, hvorpå det pædagogiske læringsmiljø kan videreudvikles for at støtte børnenes læring og udvikling mest muligt.

Organisering og proces

Der nedsættes en arbejdsgruppe for hvert pædagogisk læreplanstema. Arbejdsgrupperne mødes som udgangspunkt på de samme dage med fælles intro og afslutning for at skabe fælles udgangspunkt og sammenhæng på tværs.

I hver gruppe udpeges en repræsentant, der skal deltage i en tværgående gruppe, hvor de to tværgående pædagogiske læringsmål udformes og andre tværgående sammenhænge i de enkelte temabeskrivelser sikres.

Indhold i læreplanstema og brede pædagogiske læringsmål

Arbejdsgruppen skal på maks. en side, jf. skabelon nedenfor,

- Beskrive ud fra det pædagogiske grundlag, hvad der kendetegner det pågældende pædagogiske læreplanstema i forhold til, hvad der er centralt for, at børnegruppen på 0-5 år kan lære, trives og udvikle sig, samt
- Beskrive temaets sammenhæng til andre temaer og ud fra det fælles pædagogiske grundlag.

Derudover skal arbejdsgruppen beskrive:

- Et til to brede pædagogiske læringsmål for hvert pædagogisk læreplanstema eventuelt i forhold til de to aldersgrupper. De pædagogiske læringsmål og sammenhængen til læringsmiljø formuleres, så det understøtter faglig refleksion og et fagligt råderum for det pædagogiske personale. Arbejdsgrupperne skal overveje, om det giver faglig mening, at pædagogiske læringsmål og beskrivelse af sammenhængen til læringsmiljøet er dækkende på tværs af aldersgruppen 0-5 år, eller om der skal være brede pædagogiske læringsmål og læringsmiljøbeskrivelser, der har særligt fokus på hhv. de 0-2 og 3-5 årige.

Endelig beskriver en tværgående arbejdsgruppe:

- To tværgående pædagogiske læringsmål. De tværgående mål skal danne grundlag for alle temaerne.

Skabelon for arbejdet

Læreplanstema: Der tages stilling til temaets titel og efterfølgende vurderes temaets indhold i relation til det pædagogiske grundlag og de elementer, der ligger heri, herunder:

- Børnesyn
- Dannelse
- Børnefællesskaber
- Leg
- Læring og læringsmiljøer
- Relevante elementer ift. børn i udsatte positioner, forældresamarbejde og sammenhæng til skolen

- Pædagogisk læringsmål 0-2 år og sammenhæng til læringsmiljø
- Pædagogisk læringsmål 3 år-skolestart og sammenhæng til læringsmiljø

Pædagogisk læringsmål

- Læringsmiljøet understøtter, at børnene.....
- ...

■ ...

Sammenhæng til læringsmiljø

- ...
-

